

KIS-745 – Un nebeut arvezioù eus an anlouerañ

(GE – 28 01 02)

AN ANLOUERAÑ HA GANEDIGEZH AN OBERENN

Distreiñ a ran war ganedigezh an oberenn, divoud a 'm eus pledet gantañ c'hoazh ha, nevez 'zo, dre ober anv eus SILESIUS hag eus e varzhoneg e sigur ar rozenn¹. Deskrivet 'm eus buhezañ ar c'hanedigezh-se evel anlouerañ, gouzrec'h ha gourzhdrec'h o vont da unan e-doug un nebeut eilennoù kent emgavout disrann en-dro tra m'emañ ar gouzrec'h adc'hanet o c'henel ar gourzhdrec'h digent ez eo an oberenn. Penaos avat ober meiz war an darvoud dre lavar ar preder ?

Boulc'hañ a reomp amañ ur veaj avanturus. Kel a reomp eus gouzrec'h pa na c'haller ket despizañ keal ar gouzrec'h. Eus an holl zespizadurioù a glaskad ober anezhañ abaoe ARISTOTELES², n'eus hini a ve bet kevazas. Disoc'h a reer bepred gant erganadoù a seurt gant : *subiectum* hag *obiectum* zo kendaveat an eil d'egile, eleze : ar gouzrec'h n'eo gouzrec'h nemet dre berzh ar gourzhdrec'h. Ma ne fell ket dimp chom sac'het diwar an derou eo dav dimp mont gant selledoù keizat, dre intent ar gouzrec'h a-zave gwech d'ar me, gwech d'an anaout, gwech d'an emouezañ, gwech d'al lavarout hep nepred e ziren da unan eus an daveoù-se, nebeutoc'h c'hoazh e hevelebiñ ouzh ar me, an anavezer, h.a., hep kouezhañ nepred en temptadur d'ober anezhañ ur solwez.

Gouzrec'h ha gourzhdrec'h o vont da unan ? Hag ar gouzrec'h a ve hevelep ma tilec'hfe, ma pellafe diouzh un annez a ve e hini evit emgavout unanet gant ar pezh na oa ket eñ ? SARTRE en deus deskrivet an *emouezañ ouzh* evel *ezsaviñ* (Gl. *ek-stase*), evel lamm an Evit-an-un e-maez anezhañ³. Ha leterc'hañ ne ve ken kement-se holl ? Leterc'hañ petra avat ? Un dilec'hiañ all a anavezer, ar c'housked. Aet ar c'housker diouzh al lec'h ma kejan gantañ, ma kej eñ ouzh ar bed. Diwar e benn e talvez ul

¹ Sl. KIS-593, La-12, pp. 210-211 ; KIS-709, La-14, pp. 124-125.

² Sl. KIS-584, La-12, pp. 128 hh.

³ Sl. J.-P. SARTRE, *L'Être et le Néant*, Paris, 1943, pp. 174 hh., 268 hh.

leterc'had all : aet eo war steuziañ evel flamm al lamp pa ziskenner ar boulc'henn — aet eo d'an na-vout, d'al lec'h ma n'eus nag ergor na dangor a ra MERLEAU-PONTY an hebanv anezhañ¹. An teoger a c'hell kas e c'houziviad hervez an ampar-se, ober dezhañ kousket pe emouezañ ouzh an dra-mañ tra pe c'hoazh bezout, devonet an dra-mañ tra.

E tro an anlouerañ e ve dispaket an un hent hag er c'houssked, nemet ez afe gantañ ar gouzrec'h war enep da hent ar c'houssked, e nesafe d'ar gourzhdrec'h betek steuziañ ennañ ; neuze e ve distremenet ivez ergor ha dangor, aet e ve ar gouzrec'h d'un na-vout evit lezel ar gourzhdrec'h da vout ? Sed ac'hoel a lavar ar gariaded, ha Sant Paol², ha HEIDEGGER³. Ar gourzhdrec'h ? Nann, met ur poent ma nad gouzrec'h ha gourzhdrec'h unanet n'eo ket evel erouez, met hervez un hanren eus ar *gouez* a rafen *gourouez* anezhañ. Dre hevelep steuziañ, navoutaat, unaniñ — dre an anlouerañ — e tiflukfe ur bout hag un anaout na oant nag er gouzrec'h nag er gourzhdrec'h : digent. Dic'halloud eno an teoger na c'hallfe ket goudreiñ ar gouzrec'h etrezek ar pezh na ve ket evit ditouriñ — dre benn ma n'eus ket anezhañ c'hoazh, ma vo anezhañ p'en devo graet ar gouzrec'h e hent rez etrezek e andizh. Ar barzhoneg n'edo ket bezant er barzh, n'edo ket erouez dezhañ er bed : *gourouezañ* a ra er poent ma unanas gouzrec'h ha gourzhdrec'h — ar re-mañ, SILESIUS, ar rozenn, n'int ken nemet deberzhioù anezhañ, hag eñ d'ar muiañ kounaell, kounvaen eus marv ar gouzrec'h.

AN ANLOUERAÑ HERVEZ NISHIDA

Ar predig unaniñ a anavezomp e ganedigezh an oberenn ned eo ket un nemedenn : NISHIDA en deskriv evel o c'hoarvezout e derou pep mont d'ar bed, pep merzhout, “d'an ampoent ma weler ur furm pe ma klever ur sten, a-raok d'un dangorenn ha d'un ergorenn bezañ⁴”. Komz a ra a “gantouezañ pur” (*Sz. pure experience*), a 'm eus roet da gevatal da *anlouerañ*.

Pa lavarer : “ar gouzrec'h a anavez”, ez eo “anaout” trazeat, trazeat avat a eil lank hepken ; a gentañ lank, ez eo antrazeat : pezh a vo an anavezad ha pezh a vo an anavezad zo unan, intentet ent diarlenn : o *kant-ouezañ*, an eil hag egile o vezañ *gant* an un *gouez* — luniad a

¹ Sl. KIS-524, La-11, pp. 125 hh.

² “*Mar bevan, n'eo ket me ken an hini a vev, met ar C'hrist a vev ennon*”, Gal. 2, 20, in *An Testamant nevez*, II, tr. Maodez GLANNDOUR, Al Liamm, 1971, p. 436.

³ “*Seinlassen der Dinge*” (“lezel an traoù da vout, gadiñ an traoù”) ; war se, sl. KIS-587, La-11, pp. 160-163, 163 n. 1 pergen.

⁴ Sl. KIS-726, La-14, p. 222.

arouezer evel *kantouezañ pur* pe, evit adkemer termenoù all arveret gant NISHIDA, *c'hoarvoud kezivik, darvoud andoniek*.

Daou erganad diac'hinek a zeu gant ar prederour japanat : “An anlouerañ e kement ha henn n'eus ket anezhañ” — “An anlouerañ zo ar werc'helezh nemeti”¹. Penaos o intent ? Derou zo d'ar bout gant difluk an ergorenn o c'houl he c'hendave, an dangorenn. E diagent an derou emañ an na-vout hag e geñvereg ar c'hantouezañ pur, an anlouerañ. Degaset omp d'ober meiz war un treug a'r gouzrec'h e diagent an dangorenn² ha da zisoc'h gant ar c'herienn “gouzrec'h an na-vout” a zo un doare all da zezgeriañ an diac'hinad. Hemañ a daol ur sklerijenn nevez war daou zevoud :

— Un arvez n'eus ken, hogos un deberzh, eus an troc'h etre ar me hag ar bed : an un gwerc'helezh ez int, an un *kreud* evit komz evel MERLEAU-PONTY : e diagent an troc'h etre an emouezañ hag e ergorenoù emañ staelad kezivik ar gouzrec'h, an *emgevnaou* hervez NISHIDA³, an *hebanv* hervez ar prederour gall.

— An anlouerañ ned eo ket un darvoud nemedennek, ur fatadur a 'n ene en orin an oberenn arz, ur meni rad brientek grataet d'un *happy few* a grouerion : bez' ez eo, dre ret, dre c'henezh, poent nodiñ pep mont d'ar bed ; amañ c'hoazh ez adkaver MERLEAU-PONTY pa ra anezhañ “un distro dodennel da aozioù andoniek ar merzhou

t

⁴”. Alese e tere eilpenañ an erganad : “pep barzhiñ, pep taol nit zo ur merzhout, ur mont d'ar bed unel ha digent” evel henn : “pep merzhout, pep mont d'ar bed zo un taol nit en e anien — d'ar merzhiad, d'ar monediad d'e gefleuniañ, d'e geflouerañ hervez e c'halvedigezh a zen¹, pe da forc'hiñ dioutañ. Alese e tere ivez ren arzaelerezh boniek

¹ Sl. KIS-726, La-14, p. 223.

² Treug a 'm eus bet tro d'ober *dic'houzrec'hiñ* anezhañ, sl. KIS-709, La-14, p.125 ; evit a sell ebarzhiñ keal an amzer dre erlec'hiañ *diagent* ouzh *diagiz* ez eus aze ur c'hraf a zistroimp warnañ.

³ Sl. KIS-726, La-14, pp. 225 hh.

⁴ “*un retour thématique aux conditions originaires de la perception*”, sl. KIS-593, La-12, p. 216 (en n. 1, e kaver meneget daveoù all).

¹ N'eo ket hep dudi ez adkavan amañ ar breutadur hor boe, Alan AR BERR ha me, e 1977 dirak linennoù Paul VALERY engravet war dalbenn Palais de Chaillot : “*Tout homme crée sans le savoir, comme il respire [...]*” (sl. PEVARE NOTENN BARIZIAN, *Emsav*, 124, pp. 15 hh.). Sklaer eo hiziv pezh a gavan andegemeradus en erganad VALERY : ober ouzh an *nit* evel ouzh un arc'hwel bevedel retvezek ha diwelout an trozañ rezidek ez eo. Galvet eo an den d'an nit ha d'ar rezid, kondaonet n'eo ket. Ken andegemeradus all ar bomm “*créer sans le savoir*” : an nit, mar

ar gedvuhez a renomp, kreizet ma 'z eo war an damant d'ar rekipeoù pleustrekañ evit terkañ ar forc'hidigezh.

RAMPADENN VRAS AN ANADENNONIEZH

Mard eus ur prederour na voe ket evit oberreiz war an anlouerañ eo HUSSERL. Da heul KANT ez eas d'ar gouzrec'h evel gouzrec'h *graet* hag e remzad a-bezh a ouestlas da zeskrivañ penaos e vez ar gouzrec'h oc'h *amparañ* ar gourzhdrec'h : ar gouzrec'h, direet d'ar me trehontel, o kediñ ster da gement a ya d'ober ar bed hag an domani nesañ anezhañ, ar me kantouezel. Ar me trehontel avat n'eo ket evit kediñ ster dezhañ e unan, un danzead e-maez deskrievadur e chom. Alese an div amforzh o tolc'hañ anadennoniezh HUSSERL daoust d'e strivoù ha da strivoù e warlerc'hiaded evit o c'horntroiañ ; an eil : ar me trehontel a ampar ar bed, met *quid* eus amparadur ar me trehontel ? eben, eilstumm diwar an eil : lies eo ar meoù, penaos ez ampar pep me ar re all ? — an *etregouzrec'helezh* amc'houlet gant HUSSERL ne ziskouezas nepred bezañ parradur bastus. Gwelet hon eus penaos e troas kein MERLEAU-PONTY d'ar “rampadenn vras”, d'an islonk andireadus o tisleviañ etre ar me trehontel hag ar bed trehontus dre holc'hañ “aozioù andoniek ar merzhout”.

Hemañ eo an aters a ran : daoust ha hentenoù an Anadennoniezh, arveret ent klasel da zeskrivañ ar gouzrec'h *graet* a dalvezfe da zeskrivañ ivez an *ober* gouzrec'h, an nodiñ gouzrec'h (ha gourzhdrec'h) ez eo an anlouerañ ? En un notenn embannet gant

Emsav

e

197

5

² e prometenn sevel “ur pennad evit *Preder* war an divoud”. Gwell diwezhat eget morse ! Ugent seizh vloaz zo aet hebiou ha moarvat eo poent seveniñ va fromesa. En notenn-se e tiforc'hen “*kantvout*, derc'hañ beziadoù ergorel” (Al.HUSSERL *Gegenwärtigungen*) dre ar merzhout, diouzh “*errizhañ*, derc'hañ plegennoù dec'hmegep hep sujañ da reolerezh ar c'hantvout” (Al.HUSSERL *Phantasie-Vergegenwärtigungen*). Ezrevellañ a raen an amveziadoù ma c'hoarvez an *errizhañ* er buhezadur :

“1) *errizhañ ezkantvoudek* : hunvre (pe hunerrizhañ, Gl. *hypnonirisme*) ; *errizhañ amluzel* (Gl. *confuso-onirisme*) ;

amleg angouzout diagiz ha diagent, zo *gourgouzout*, *gourouezvout*, andon diheskus a c'houzout, a ouezvout.

² Sl. EMVR-509, *Emsav* 100, Ebrel 1975, pp. 145-146.

“2) *errizhañ ledkantvoudek* (pe lederrizhañ) : stad oniroidel (pe lederrizhañ psikozel, drammel, h.a.) ;

“3) *errizhañ kevelgantvoudek* (pe kevelerrizhañ) : rambre ; dihun-errizhañ sturiet¹ ;

“4) *errizhañ kevangantvoudek* — ar vodelezh-mañ a chom da zeskrivañ ; anat eo ez eus e bredelezh an hontkenderc'hañ ur c'hevanekaad eus ar c'hantvout ouzh an errizhañ ; ar c'hrouer a gantvez ar beziadoù gant ur sell treadegel, pe kentoc'h “treadegus” : o sammañ a ra en o bremañ ouzh o c'has etrezek an dazont emañ o krouiñ dezho. An *errizhañ* eo dres an ober bredel-se ma kav drezañ ar c'hantvout e zonder amzerel. Aze ez adkavomp “hon hunvreoù kaer a vo trec'h d'ar bed²” en e ster diles, re alies intentet evel “hon rambreoù kaer”. LENIN, tu bennak ivez, a gomz eus roll ha pouez an errizhañ (“rêve”, en droidigezh c'hallek ha moarvat un termen kevatal en destenn orin) er stourm dispac'hel³.”

HUSSERL a ra dodañ andoniek⁴ eus ar merzhout : dre ar merzhout e vez kedet ster d'ar beziadoù ergorel aze-endeo, *graet*, eleze amparet ur werc'helezh kantouezel, keñverek d'an emzalc'h naturel. Amkan an Anadennoniezh n'eo ket ober meiz war anien ar werc'helezh amparet gant ar merzhout — ne bled ket gant anaout an anadennoù naturel, ne zeraou he freder nemet goude lakaat ar re-mañ etre krommelloù, an anaout naturel o tont da zivoud d'an anaout anadennoniel. Hogen daou hent zo evit mont d'ar werc'helezh :

~ An emzalc'h naturel (Al.HUSSERL *natürliche Einstellung*), eleze an anaout kantouezel o tiraer par an adenn, ar fenomen, dreist diraez dezhañ par an traoù en-un, an noumen — an hent besk-mañ eo pal an Anadennoniezh kas an anavezerezh, an anaouderezh, hentennek anezhañ. An hent soliadek eo.

~ An eil hent zo pennet, en tu-kiz d'egile, er “c'hantouezañ pur¹” evit ober gant termen NISHIDA, en anlouerañ ; an anlouerañ ned eo ket

¹ Gl. *rêve éveillé dirigé*, araezad bredvezegel ijinet gant DESOILLE, anezhañ goudreiñ evezh ar gouziviad ouzh un derc'hadenn dibabet gant ar c'hourour.

² Haergan a oa diouzh ar c'hiz e grez an eil Emsav.

³ EMVR-509, id., p. 146.

⁴ Hiroc'h war se e KIS-722, La-14, pp. 189 hh. (en notenn-mañ e kaver meneget daveoù all).

¹ Br. *kantouezañ pur* a'm eus graet gantañ evel kevatal da Sz. *pure experience* hag e degouezhioù 'zo ned eo ket diaezus ar c'hemm erdal etre an termen saoznek hag an termen brezhonek. Amjestr avat ez a arver hemañ pa vez anv da ziskouez ez eo ar “c'hantouezañ pur” koulz hag un “ankantouezañ” p'en lakaer e-skoaz ar c'hantouezañ er ster boas, hini an “emzalc'h naturel”.

un hent drezañ e unan, met ur meni poent mann ma 'z eo koulz an anaout ha na-anaout, ar bout ha na-vout, an ober ha na-ober. Diwar ar poent mann-se e loc'her dre ul *lamm* hag an disoc'h zo un ober-bout-anaout digent — n'eo mui ur beziad *graet*, met un *ober* beziad e ser ur gouzrec'h hag ur gourzhdrec'h digent. An hent nidiadek eo.

Diwar neuze, pe staelad reiñ d'ar c'hantvout ha d'an errizhañ ? Evito da vezañ bleinoù roet da spered mab den gant ar brederouriezh adalek ARISTOTELES betek an Anadennoniezh, ez int lodek en aoz soliadel ha n'eus anezho nemet *membra disiecta* eus an aoz nidiadel. Ne c'haller ket loc'hañ diwarno evit diraez houmañ evel ma soñjen marteze o skrivañ an notenn EMVR-509. Petra e c'hell bezañ an “*errizhañ kevangantvoudek*” ? Un errizhañ engwezhiat en draelezh dre vezañ kantvout war un dro ? pe c'hoazh ur c'hantvout o piaouañ frankiz an errizhañ ? Leun eo stuzegezh Kornog a vezadoù brizh eus ar seurt adalek an “*hallucination simple*” gant Arthur RIMBAUD betek “*l'imaginaire*” a zo unan eus pilerioù al lizheradur war an arz. Hogen an anlouerañ ned eo nag errizhañ na kantvout, loet emañ en diagent anezho, hag int zo forc'hadurioù diwarnañ. E gwir, kement a zezgerier a-zivout an anlouerañ a gemer neuz ur meizad treugel, hag an anvadoù a roer dezhañ n'int ket arouezioù met arhentoù na c'haller soliañ ar preder warno e mod ebet — amañ ivez eo nac'hadek an hent. Komz eus *nit*, *hontkenderc'hañ*, *hontren* zo gwariañ keal an ober soliadek war-benn goudreiñ ar sell etrezek al *lamm* diwar ar poent mann ez eo an anlouerañ. Degas keal an

dargantvou

t

² zo brellañ meizad klasel ar merzhout, e zizoublañ en ur rizh krouus, hontkenderc'hus, dellezek eus an den diles, hag en ur rizh askenderc'hus, gaonac'h pe ac'hoel kemmirus.

AR GOUGANTAÑ HAG AN ERVANNAÑ HERVEZ MELANIE KLEIN

Daou eus kealioù pennañ ar Bredelfennerezh eo an ervannañ¹ hag ar gougantañ². Ur skouer eus an ervannañ eo ar gredenn en deus un den emañ en un den all ar pezh nad eo ket evit gouzañv ennañ e unan : kasoni 'm eus, hep rat din, ouzh an den-mañ den ; sevel a ra ennon ar gredenn eo eñ en deus kasoni ouzhin, ar gredenn-se

² “Rak se e tiforc'her daou rizh merzhout : an *dargantvout* ez eo ar merzhout er ster leun, *hontreat*, moned arloezus etrezek an traoù, nevezus d'o gwirionez ; an *askantvout*, derez mann ar merzhout, arreat, kantet en hent bras ar skiant voutin, balzamus da wirionez an traoù” (GOUDENOTENN, La-08, p. 516).

¹ Sl. GBLF., ¶ 994.

² Sl. GBLF., ¶ 665.

o tont da gantreizhañ va c'hasoni din me ha d'he lakaat anzavadus. Ar gougantañ a c'hoarvez gant an den a gemer, hep rat dezhañ, d'e biao e unan perzhioù, santadoù, menioù a zo piaou an amgen ; ar skouerioù boutinañ eus ar gougantañ eo an tredizh en dro d'an dud vrudet : taol mouezh ar bleiniad politikel adkavet e prezeg an isvleiniaded, karantezioù o idoled rannet gant ar grennarded. Deskrivet e voe an ervannañ gant FREUD e 1896 evel difenn kentael er paranoia, ar gougantañ gant FERENCZI e 1909 evel real neurozel. An eil gwezhiañ hag egile avat zo ivez gwikefreoù breidel boutin a stader, evel er skouerioù roet a-zioc'h, er-maez eus an argerzhioù sellet evel kleñvedel.

Ur c'hraf ma savas breud warnañ etre ar vredelfennerion eo pegoulz en hoali e nod ar gougantañ hag an ervannañ, spisoc'h : hag a-raok pe goude furmidigezh ar me ez anadont. Evit FREUD ez amleg an daou wezhiañ an dezvonmidigezh eus ar me, savlec'hiad spisaet gant e verc'h Anna : “Hon meno eo e tiwan ar gougantañ hag an ervannañ da c'houde diforc'hekadur ar me diouzh an diavaez³.” Evit Melanie KLEIN⁴, ha war ar poent-mañ ez arguzas ouzh Anna FREUD, emañ an “daelerezh ervannañ-gougantañ” en orin an kez diforc'hekadur.

Kent mont pelloc'h, sellomp a-dostoc'h ouzh keal ar *me* er bredelfennerezh. FREUD en savelas diwar-bouez leterc'hadoù alvezel ha bevedel, ouzh e zeskrivañ evel ur furmadur (reizhiad, ensav) loet er vevenn etre un diabarzh (ar bevedeg, ar benvegad bred) hag un diavaez (ar bed, an draelezh), oc'h ardaoliñ outañ da gefridi merañ an diabarzh (trevnañ al luzadoù, aotren dezho o gwalc'h betek ur par, stourm outo e kement ma lakaont an hinienn en argoll, kevrouezañ an darempredoù etre an hinienn hag ar bed). “Emañ ar me dindan dri gwizad ha dre se dindan dri seurt dañjerioù : an dañjer o tont eus ar bed diavaez, hini libido ar se ha hini garventez an dreistme [...]. A gement ma 'z eo boud

³ Anna FREUD, *Das Ich und die Abwehrmechanismen*, 1936 (tr. gl. *Le moi et les mécanismes de défense*, Paris, 1949, p. 47). Anna FREUD (1895-1982) a heulias he zad da London e 1938. Dedalvout a reas ar bredelfennerezh da ziorreerezh ar vugale. E-pad an eil Brezel bed, gant Dorothy BURLINGHAM e tiazegas an *Hampstead Nurseries* evit reiñ bod ha skor breidel d'ar vugale forc'het diouzh o familh. Ha hi difennourez taer doazhadurioù he zad, e rebecher dezhi evelkent bezañ roet lañs d'an *Ego Psychology*, redenn disivoudek eus ar freudouriezh.

⁴ Melanie KLEIN (1882-1960) a voulc'has he stummadur hag he remzad bredelfennerez e Budapest dindan renerezh Sandor FERENCZI (1873-1933) kent mont da Berlin ma tarempredas kelennerzh Karl ABRAHAM (1877-1925). Pedet gant Ernest JONES (1879-1958) e teuas da emstaliañ da London e 1926. Anavezet eo dreist-holl evel ur wastadourez e bredelfennerezh ar vugale.

harzaouat, eo striv ar me hanterouriñ etre ar bed hag ar se, lakaat ar se da emober diouzh ar bed, ober d'ar bed, diwar-bouez ar c'higennoù, plegañ da c'hoant ar se¹.” Hevelep deskivadur eus ar *me* ne ra ket anezhañ estreget ur wikefre eus an nerved ha spiriñ a ra ar sellout ergorel d'ober meiz war e arc'hwel. Pell emeur diouzh ar *me* kanteke ha huserlek, dangorenn direet d'ar staelad a ergorer pur. Ar *me* freudek zo un ergorenn a intende e aozer ma ve pur ivez evel nep ergorenn skiantel. Hogen ergorenn a ampeg dangorenn — kounaomp stourm an alvezoniez evit digemmeskañ ar sellout ergorel diouzh nep gwariadur dangorel. Penaos avat savelañ un ergorenn el lec'h m'emañ an dangorenn he unan ? Deveizañ ar c'hoant, ar blijadur, ar c'hantaezadoù e termenoù gremmoniezh, ar merzhadoù, an derc'hadoù, an dezevoù e termenoù stlennoniezh, savelañ pennaennoù an anniñv, an arstal, ar bliz, an dra a ro tro da sklerijennañ arvezioù 'zo eus ar realezh — a lez avat e-maez ambred an andon he unan eus ar sklerijenn. Mar direer an dangorenn d'un ergorenn, penaos e c'hell un ergorenn ergorañ ouzh ergorennoù all ? Aze emañ ar frailh e doazhadur FREUD, rak en e embregadenn da eilpennañ ar vredeniek kozh ha da amdreiñ pep elfenn dangorel en un devoud ergorel, e pukas ouzh ur skoilh divrall : an emouezañ. Kaer e voe dezhañ e dremen eus un dorn d'egile evel ur c'hrozolenn verv, e zeskrivañ e 1887-1902 evel “tal dangorel an argerzhioù fizikel neuronel”, e bakadañ e 1895 en ur “reizhiad merzhout-emouezañ”, ober anezhañ e 1920 “kraoñell ar me”, ez anzave e 1925 ez eo “andispleg-adus” nodidigezh an emouezañ — hep paouez a glask e zisplegañ evit kelo. Alese e komprener e voe nodidigezh an emouezañ ha, ledanoc'h, nodidigezh ar *me* un argraf broudus d'an hollc'herezh. Evit FREUD e tiwan ar *me* dre berzh azvedigezh an nerved ha c'hoarvezout a ra eus un diforc'hekaat diouzh ar bed diavaez. LACAN, hep disteurel seurt arbenn-elezh vevedel, a ra eus an azvedigezh ar bonveziad d'un eskoriñ : etre e c'hwec'h hag e eitek miz e c'hoarvez d'ar maban dizoleiñ trumm e unded dre emhevelebiñ ouzh e skeudenn er melezour — “pazenn an drec'h” eo, anezhi “pleuskenn ha diskeud a 'r pezh a vo ar me¹”.

¹ Sigmund FREUD, *Das Ich und das Es*, 1923 (tr. gl. *Le moi et le soi*, in *Essais de psychanalyse appliquée*, 1933, p. 214).

¹ Sl. DBLF. ¶ 1254. Jacques LACAN (1901-1981) a ginnigas e zodad eus pazenn an drec'h evit ar wech kentañ e 1936 e Marienbad da geñver Kendalc'h etrevroadel ar Bredelfennerezh. Tro en devoe d'e zezrevellañ er pennad “Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je, telle qu'elle nous est révélée dans l'expérience psychanalytique”, *Revue française de Psychanalyse*, 1949.

Ar *me* hervez Melanie KLEIN n'eo ket ar *me* hervez FREUD pe LACAN. Eviti ez eo an diforc'hekaat diabarzh-diavaez un darvezad e remzad ar *me* oberiant ken abred ha ganedigezh ar bugel. Dre se, roll ar *me* mabanel ned eo ket hini un hanterour diforc'hekaet ken diouzh an diavaez, ken diouzh an diabarzh, met al lec'h ma teu tre an diavaez en diabarzh ha ma vez distaolet drezañ elfennoù diabarzh d'an diavaez — e berr, ez eo ar *me* gwezhier ar gougantañ hag an ervannañ.

“Dre va labour bredelfennadel gant ar vugale e 'm eus denavezet e c'hoari ar gougantañ hag an ervannañ ken abred ha derou an hoali e kement ma 'z int oberiezhoù kentañ ur me o wezhiañ adalek ar c'hanedigezh. Mar greer stad eus an devoud-se evit intent ar gougantañ, e ranker darbenn n'eo ket hepken evel lodek er metou diavaez e vez dec'havaelet ar bed, ar skog en deus war ar maban, ar plegennoù buhez gant hemañ hag an ergorennoù a geij outo, met e vezont diabarzh gant an an-un hag e teuont dre se da barzhioù kevanek en e vuhez diabarzh. Gant an oadour zoken ne oufed prizout houmañ diwezhañ hep derc'hel kont eus kement a zeu ur gougantañ arstalek da ouzhpennañ d'ar bersonelezh. An ervannañ, o c'hoarvezout en ur ser, a ampleg barregezh ar bugel da ardaoliñ ouzh e amved kantaezadoù a bep seurt, en o zouez ar c'harout hag ar c'hazout².”

Sklaerius eo dodad Melanie KLEIN, evitañ da vezañ gwariet gant un arc'hañ da gentaenn¹: kantreizhañ goulakadenn revoud ar *me* er bugel nevezc'hanet dre c'houlakadenn revoud ken abred all ar gougantañ-ervannañ hag a-geveskemm. Ur c'hamboell all, ur c'hammamzeriad, ez eus eno, rak penaos e oufe ar maban dec'havaelañ ar metou diavaez, an ergorennoù ennañ, h.a. d'un ampoent eus e hoali ma ned eo ket diforc'hekaet an diavaez diouzh an diabarzh ha, dre se, ma n'eus ket eus ar “*me*” un dangorenn kevenebet ouzh ergorennoù ? A-dreuz enta he defe Melanie KLEIN savelet he roadennoù ha kloz ve ar breudad kuit a engalv. Hogen emc'houlenn a reer ivez ha dibabet mat eo bet gwere an arbenniñ. Ha dereout a ra embreger amañ an devezout soliadek ha kemer da arguzenn diorzhus pezh a c'hallfe bezañ an arverk emaoamp dirak ul *lamm* nidiadel. Ne ve ket ar wech kentañ ma saouzanfed diwar an hent : tro hon eus bet da venegiñ penaos “an den liammet ouzh ar mod devezout skiantel” a varn an dezrevell gant ARISTOTELES eus pennaenn an andislavar “evel un arc'hañ da gentaenn andarbennadus” ha penaos er c'hontrol e wel HEIDEGGER eno

² Melanie KLEIN, *Our adult world and its roots in infancy* [1959] in *Our Adult World*, Melanie Klein Trust, 1963 (tr. fr. *Les racines infantiles du monde adulte* in *Envie et gratitude et autres essais*, Gallimard, 1968 ; TEL, 1978, pp. 100-101).

¹ Sl. KIS-555, La-11, PETITION DE PRINCIPE, pp. 364 hh.

“kammed kentañ ha dieil ar brederouriezh”². Un disaouzaniñ heñvel hon eus bet tro d'ober, hag en notenn-mañ end-eeun, evit a sell ganedigezh an oberenn arz. Un arc'hañ da gentaenn eo hep mar harpañ “goulakadenn” unanidigezh ar me hag an dra war “c'houlakadenn” an dic'houzrec'hiñ-adc'houzrec'hiñ hag a-geveskemm — an oberenn o tont da dest eus al *lamm*, da dest hep mui, rak al *lamm* zo un troc'h na oufe ket an devezout soliadek e dreuziñ. Heñvel dra, ar revoud gant an oadourion ken eus diforc'hekadur un diavaez hag un diabarzh, ken eus ur gougantañ hag un ervannañ e kenniñv ouzh an kez diforc'hekadur zo test ivez eus al *lamm* a vez gant ar maban pa c'hoarvez war un dro an diforc'hekadur me-bed hag ar gougantañ-ervannañ, hep ma ve an devezout soliadek, ar “mod devezout skiantel”, evit ober meiz war ar c'hoarvezadenn — a zisklerie FREUD gant e ernez d'ar soliadelezh e chome “andisplegatus”.

Pelloc'h e karfen mont dre ginnig un dodad da 'm zro. Daoust hag ar gougantañ-ervannañ evel m'o deskriv Melanie KLEIN, eleze evel lankad daelerezhel en diforc'hekadur diabarzh-diavaez ne c'hallfed ket intent evel an unanidigezh gouzrec'h-gourzhdrec'h kentañ, evel an dic'houzrec'hiñ-adc'houzrec'hiñ (ent dik : evel an angouzrec'h-gouzrec'hiñ) kentañ ? Daoust hag al *lamm* ma eskor drezañ ar *me* ne ve ket al *lamm* nidiadel oc'h enkreriañ galvedigezh mab den da vezañ krouer kerkent ha deuet er bed, *me* an nevezc'haned o vezañ e oberenn gentañ ha pep hini eus an oberennoù a seveno da c'houde o tont evel kement all a *veoù* all ken digent hag ar *me* kentañ ?

² Sl. KIS-555, id., p. 367.